

تحلیل عوامل مؤثر بر احساس امنیت زنان در فضاهای سبز شهری با استفاده از مدل SWOT (نمونه موردی: باغ محتشم شهر رشت)

فیروزه پورزرنگار^{۱*}

^۱ دانشجوی دکتری علوم و مهندسی باغبانی، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران
*نویسنده مسئول: firoozehpourzarnegar@gmail.com

چکیده

هدف از این تحقیق تحلیل عوامل مؤثر بر احساس امنیت زنان در فضاهای سبز شهری با استفاده از مدل SWOT (نمونه موردی: باغ محتشم شهر رشت) است. تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی و با روش تحلیلی - توصیفی انجام شده است. روش جمع‌آوری اطلاعات کتابخانه‌ای - اسنادی و به صورت میدانی می‌باشد. در این راستا نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید با استفاده از مدل SWOT جمع‌آوری و تدوین شده، سپس نوع راهبرد بهینه مشخص گردیده است. نتایج تحقیق نشان داد که راهبردهای ارتقاء و توسعه نورپردازی در شب، توسعه و بهبود راه‌های امن ارتباطی، توزیع بیشتر امکانات و تسهیلات، بهبود و ارتقاء فضای بهداشتی، از عوامل مؤثر بر احساس امنیت زنان در فضاهای سبز شهری می‌باشند. پیشنهاد می‌گردد که مسئولان و مدیران مربوطه با برنامه‌ریزی‌های دقیق‌تر و رفع موانع موجود و ایجاد امنیت بیشتر به حضور بیشتر افراد و به‌ویژه زنان در فضاهای سبز شهری و پارک‌ها کمک نمایند.

واژه‌های کلیدی: تحلیل، امنیت، زنان، فضاهای سبز شهری، مدل SWOT.

مقدمه

زنان، نیمی از جمعیت شهری و بخش تأثیرگذاری از بافت اجتماعی شهر را به خود اختصاص داده‌اند. در سال‌های اخیر افزایش مشارکت اجتماعی این بخش از جامعه در زمینه‌های مختلف، اهمیت برنامه‌ریزی و طراحی شهری را برای تسهیل و ارتقاء حضور آنان در شهر و فضاهای شهری بیشتر کرده است (روستا و احمدی، ۱۳۹۸). توجه به امنیت که در آن اعضای جامعه بشری حریم خود را از هرگونه تعرض و تهدیدی مصون بدانند، خواسته دیرپای بشری است. در جامعه پیچیده کنونی هرروز امکان مخدوش شدن حریم امنیت اشخاص به وسیله عوامل مختلف اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، کالبدی وجود دارد. احساس امنیت عبارت است از آزادی نسبتی از خطر. این احساس، وضع خوشایندی را ایجاد می‌کند و فرد در آن دارای آرامش جسمی و روحی است (رحیمی و صبور، ۱۳۹۶). زنان از جمله مهم‌ترین گروه‌های استفاده‌کننده از فضاهای سبز شهری هستند و حضور آنان در اجتماع، الزامات و پیش‌نیازهایی را می‌طلبد که یکی از مهم‌ترین این الزامات، امنیت است. در بعد کالبدی فضایی بهبود وضعیت نورپردازی و در بعد ادراکی بهبود شهرت محله، خوانایی و وضوح مسیرها و حس تعلق به محله بیشترین تأثیر را بر احساس امنیت زنان دارد (روستا و احمدی، ۱۳۹۸). زنان به دلیل ویژگی‌های جسمی و روحی خاص خود، نسبت به مردان کمتر احساس امنیت می‌کنند. مزاحمت‌های خیابانی، امنیت تردد شبانه در شهر، وضعیت حمل‌ونقل، میزان دسترسی، فیزیک محیط، اشراف داشتن بر فضا، کیفیت پیاده‌روها، روشنایی، رنگ، پوشش گیاهی، حجاب و پوشش، نظارت‌های عمومی و رسمی و حضور پلیس از عوامل مؤثر بر میزان احساس امنیت زنان در فضاهای شهری است (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۶). فضای سبز شهری یکی از عناصر کالبدی شهری است که وجود آن در شهر برای استفاده شهروندان امری لازم و ضروری است و عدم وجودش در فضای شهری باعث نابهنجاری‌هایی در فضای شهری می‌گردد. امروزه طراحی شهری بدون فضای سبز غیرقابل‌تصور است (گوزالو و همکاران، ۲۰۱۸). فضاهای سبز شهری و پارک‌های محله‌ای نه تنها باعث رفع خستگی ذهنی و تحولات آسایش روانی شهروندان می‌شود، بلکه سبب تقویت تعاملات اجتماعی و ارتقاء سطح کیفی فعالیت‌های روزمره آن‌ها نیز می‌گردد (اکبریان، ۱۳۹۸). توانایی فضاهای سبز عمومی به‌عنوان تسکین‌دهنده‌های طبیعی در مناطق بسیار مفید می‌باشد و باعث کاهش پرخاشگری افراد و در رسیدن به آرامش ایشان بسیار مؤثر

است (پورزرنگار، ۱۳۹۸). فضای سبز می‌تواند تأثیر بسیار مثبتی در رفاه مردم داشته باشد (ماع و همکاران، ۲۰۱۸). بررسی‌ها نشان می‌دهد مساحت ۲۵۰ تا ۵۰۰ مترمربع نیز در صورت داشتن کیفیت مناسب در فاصله حدود ۳۰۰ متر از هم می‌تواند تأثیرات روانی مثبتی بر شهروندان داشته باشد (اکل و دی‌وریس، ۲۰۱۷). تحقیقات مختلفی درباره موضوع این تحقیق انجام گرفته است. ماع و همکاران (۲۰۱۸) در تحقیقی با عنوان «اثرات فضاهای سبز شهری بر سلامت ساکنان» نشان دادند که شهر پکن دوران شهرنشینی نوینی را طی می‌کند و در نظر گرفتن امکان دسترسی افراد به فضای سبز شهری برای کاهش مشکلات ایجاد شده توسط این شهرنشینی، به‌ویژه در رابطه با بهبود رفاه مردم ضروری است. نتایج این تحقیق نشان داد که هرچه درجه مشارکت شهروندان در فضای سبز بالاتر باشد، رفاه اجتماعی و شرایط روحی و جسمی آن‌ها نیز بهتر است. هوانگ و همکاران (۲۰۱۷) در تحقیقی با عنوان «ارزیابی و بهینه‌سازی فضای سبز» اعلام داشتند که پوشش بالایی فضای سبز نشان می‌دهد که پتانسیل‌های نمونه‌ای برای تحول بیشتر در جوامع مختلف وجود دارد و بخش بزرگی از فضای سبز مورد مطالعه از پارک‌ها تشکیل شده است که به‌طور ناهموار در مناطق توزیع شده‌اند و استراتژی بهینه‌سازی فضای سبز، باهدف بهبود کیفیت و فضای دسترسی به فضای سبز، پیشنهاد شد. در ادامه نتایج این تحقیق نشان داد که ترکیب روش‌های کمی و کیفی یک روش مؤثر و قابل اعتماد برای ارزیابی فضای سبز برای استفاده مردم از فضای سبز است. روستا و احمدی (۱۳۹۸) تحقیقی با عنوان «بررسی تأثیر عوامل محیطی بر احساس امنیت زنان (نمونه موردی محله سهل‌آباد شیراز) انجام دادند و نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها نشان داد که در بعد کالبدی فضایی بهبود وضعیت نورپردازی و در بعد ادراکی بهبود شهرت محله، خوانایی و وضوح مسیرها و حس تعلق به محله بیشترین تأثیر را بر احساس امنیت زنان دارد. لطفی و همکاران (۱۳۹۴) در تحقیقی با عنوان «ارزیابی مؤلفه‌های کالبدی فضاهای عمومی و تأثیر آن در احساس امنیت اجتماعی شهروندان بابلسر» بر معناداری و مستقیم بودن رابطه میان مؤلفه‌های محیطی و امنیت اجتماعی تأکید کردند. با توجه به پیشینه تحقیق که به آن اشاره شد، در این تحقیق، محقق این مقوله را به شکلی جدید بررسی می‌نماید و به تحلیل عوامل مؤثر بر احساس امنیت زنان در فضاهای سبز شهری با استفاده از مدل SWOT (نمونه موردی: باغ محتشم شهر رشت) می‌پردازد.

مواد و روش‌ها

روش‌شناسی در تحقیق روشی نظام‌مند برای حل یک مسئله تحقیقاتی از طریق جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از تکنیک‌های مختلف، ارائه تفسیر داده‌های جمع‌آوری شده و نتیجه‌گیری در مورد داده‌های تحقیق است. هدف از این تحقیق تحلیل عوامل مؤثر بر احساس امنیت زنان در فضاهای سبز شهری با استفاده از مدل SWOT (نمونه موردی: باغ محتشم شهر رشت) است. باغ محتشم (پارک شهر) یک پارک شهری در شهر رشت است. این پارک شهر دارای دو بخش مکانیزه و باغ بوده و قدیمی‌ترین پارک شهر رشت به شمار می‌آید. روش مورداستفاده در این تحقیق تحلیلی - توصیفی و از نظر هدف کاربردی می‌باشد. مطالعات صورت گرفته به‌صورت اسنادی - کتابخانه‌ای و میدانی است. با استفاده از پرسشنامه و با مشاهدات میدانی و عکس‌برداری به جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات اقدام شده است. روش تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از مدل SWOT می‌باشد که از این رهگذر نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید مشخص می‌گردند و راهبردهای تحقیق تعیین می‌شوند. در شکل (۱) باغ محتشم رشت نشان داده شده است.

شکل (۱). باغ محتشم شهر رشت

نتایج و بحث

زنان از جمله مهم‌ترین گروه‌های استفاده‌کننده از فضاهای سبز شهری هستند و حضور آنان در اجتماع، الزامات و پیش‌نیازهایی می‌طلبد که یکی از مهم‌ترین این الزامات، امنیت است. نتایج یافته‌های تحقیق با استفاده از مدل SWOT نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید پارک مورد مطالعه را نشان داد که در جدول‌های (۱) و (۲) و (۳) و (۴) به ترتیب مشخص شده است. در جدول (۱) مهم‌ترین عوامل داخلی اولویت‌دار (قوت‌ها) نتایج نشان داد که وجود وسایل بازی برای کودکان و نوجوانان، وجود انتظامات و نگهداری و درختان و پوشش گیاهی از مهم‌ترین قوت‌های پارک مورد مطالعه بر احساس امنیت زنان در فضاهای سبز شهری است.

جدول (۱). مهم‌ترین عوامل داخلی اولویت‌دار (قوت‌ها)

قوت	عوامل داخلی اولویت‌دار (قوت‌ها)	ضریب اهمیت	رتبه	نمره
S1	کودکان و نوجوانان برای بازی وسایل وجود	۰/۰۹	۴	۰/۳۶
S2	انتظامات و نگهداری وجود	۰/۰۹	۴	۰/۳۶
S3	وجود درختان و پوشش گیاهی	۰/۰۸	۴	۰/۳۲

در جدول (۲) مهم‌ترین عوامل داخلی اولویت‌دار (ضعف‌ها) نتایج نشان داد که عدم وجود امنیت فیزیکی در ساعات پایانی روز، عدم وجود زیرساخت مناسب و عدم نور کافی از مهم‌ترین ضعف‌های پارک مورد مطالعه بر احساس امنیت زنان در فضاهای سبز شهری است.

جدول (۲). مهم‌ترین عوامل داخلی اولویت‌دار (ضعف‌ها)

ضعف	عوامل داخلی اولویت‌دار (ضعف‌ها)	ضریب اهمیت	رتبه	نمره
W1	عدم وجود امنیت فیزیکی در ساعات پایانی روز	۰/۰۹	۱	۰/۰۹
W2	عدم وجود زیرساخت مناسب	۰/۰۸	۱	۰/۰۸
W3	عدم نور کافی	۰/۰۶	۲	۰/۱۲

در جدول (۳) مهم‌ترین عوامل خارجی اولویت‌دار (فرصت‌ها) نتایج نشان داد که نزدیک بودن به مرکز شهر رشت، ایجاد اشتغال برای افراد محلی و امکان ایجاد فضاهای تفریحی و آموزشی از مهم‌ترین فرصت‌های پارک مورد مطالعه بر احساس امنیت زنان در فضاهای سبز شهری است.

جدول (۳). مهم‌ترین عوامل خارجی اولویت‌دار (فرصت‌ها)

فرصت	عوامل خارجی اولویت‌دار (فرصت‌ها)	ضریب اهمیت	رتبه	نمره
O1	نزدیک بودن به مرکز شهر رشت	۰/۰۸	۴	۰/۳۳
O2	ایجاد اشتغال برای افراد محلی	۰/۰۸	۴	۰/۳۳
O3	امکان ایجاد فضاهای تفریحی و آموزشی	۰/۰۷	۳	۰/۲۱

در جدول (۴) مهم‌ترین عوامل خارجی اولویت‌دار (تهدیدها) نتایج نشان داد که کم‌عرض بودن معابر و خطر برخورد وسایل نقلیه به عابرین، تولید انبوه زباله مخصوصاً در روزهای تعطیل، و خطر از بین رفتن پوشش گیاهی از مهم‌ترین تهدیدهای پارک مورد مطالعه بر احساس امنیت زنان در فضاهای سبز شهری است.

جدول (۴). مهم‌ترین عوامل خارجی اولویت‌دار (تهدیدها)

تهدید	عوامل خارجی اولویت‌دار (تهدیدها)	ضریب اهمیت	رتبه	نمره
T1	کم‌عرض بودن معابر و خطر برخورد وسایل نقلیه	۰/۰۸	۱	۰/۰۸
T2	تولید انبوه زباله مخصوصاً در روزهای تعطیل	۰/۰۸	۱	۰/۰۸
T3	خطر از بین رفتن پوشش گیاهی	۰/۰۸	۲	۰/۱۶

جدول (۵) نتایج و موقعیت راهبردی پارک مورد مطالعه را نشان می‌دهد که با توجه به اینکه مجموع امتیاز نهایی عوامل داخلی امتیاز ۲/۴۲ و مجموع امتیاز نهایی عوامل خارجی امتیاز ۲/۷۵ محاسبه گردیده است، طبق اصول مدیریت راهبردی، موقعیت پارک مورد مطالعه در ناحیه با راهبرد محافظه کارانه قرار می‌گیرد؛ لذا راهبرد WO انتخاب می‌گردد. هدف از این راهبرد آن است که سازمان با بهره‌برداری از فرصت‌های موجود در محیط خارج بکوشد نقاط ضعف داخلی را بهبود بخشد؛ زیرا گاهی در خارج از سازمان فرصت‌های بسیار مناسبی وجود دارد، ولی سازمان به سبب داشتن ضعف داخلی نمی‌تواند از این فرصت‌ها بهره‌برداری کند. نتایج به‌دست‌آمده از تحلیل SWOT و راهبرد WO نشان می‌دهد که راهبردهای ارتقاء و توسعه نورپردازی در شب، توسعه و بهبود راه‌های امن ارتباطی، توزیع بیشتر امکانات و تسهیلات، بهبود و ارتقاء فضای بهداشتی از عوامل مؤثر بر احساس امنیت زنان در فضاهای سبز شهری می‌باشند.

جدول (۵). موقعیت راهبردی پارک مورد مطالعه		۴
۱	۲	فرصت
صفت	راهبرد محافظه کارانه WO ۲/۴۲ ۲/۷۵ *	راهبرد تهاجمی SO
	راهبرد تدافعی WT	راهبرد رقابتی ST
		تهدید

درک زن از امنیت به این بستگی دارد که وی به چه میزان محیط اطراف خود را بشناسد و در آن احساس راحتی داشته باشد و زنان به دلیل ویژگی‌های جسمی و روحی خاص خود، نسبت به مردان کمتر احساس امنیت می‌کنند. تحقیق حاضر با عنوان "تحلیل عوامل مؤثر بر احساس امنیت زنان در فضاهای سبز شهری با استفاده از مدل SWOT (نمونه موردی: باغ محتشم شهر"

رشت) "با تحقیق‌های گوزالو و همکاران (۲۰۱۸)، ماع و همکاران (۲۰۱۸)، اکل و دی وریس (۲۰۱۷)، هوانگ و همکاران (۲۰۱۷)، پورزنگار (۱۳۹۸)، اکبری‌ان (۱۳۹۸)، روستا و احمدی (۱۳۹۸)، پوراحمد و همکاران (۱۳۹۶)، رحیمی و صبوری (۱۳۹۶)، و لطفی و همکاران (۱۳۹۴) هم‌راستا می‌باشد. برنامه ریزی و طراحی در خصوص عملیاتی کردن راهبردهای به‌دست‌آمده، ممکن است از طریق افزایش حس امنیت زنان به‌عنوان یکی از مهم‌ترین گروه‌های استفاده‌کننده از فضاهای سبز شهری، حضور آنان را در عرصه‌های عمومی بیشتر کند. پیشنهاد می‌گردد که مسئولان و مدیران مربوطه با برنامه‌ریزی‌های دقیق‌تر و رفع موانع موجود و ایجاد امنیت بیشتر به حضور افراد و به‌ویژه زنان در فضاهای سبز شهری و پارک‌ها کمک نمایند.

منابع

- اکبری‌ان، امیرعباس. ۱۳۹۸. تأثیر فضاهای سبز شهری در بهبود سلامت روانی شهروندان. معماری شناسی. ۱۳: ۵-۱.
- پوراحمد، ا؛ آروین، م؛ رحیم‌پور، ن. ۱۳۹۶. ارزیابی احساس امنیت زنان در فضاهای شهری؛ مطالعه موردی منطقه یک اهواز. مطالعات شهری. ۳۳: ۶۸-۵۳.
- پورزنگار، فیروزه. ۱۳۹۸. مدیریت فضای سبز شهر رشت از جنبه‌های، زیست‌محیطی و اقتصادی. یازدهمین کنگره علوم باغبانی ایران. ارومیه.
- رحیمی، لیلا؛ صبوری، صابر. ۱۳۹۶. امنیت زنان در فضاهای عمومی شهری و بررسی عوامل فیزیکی مؤثر بر آن. مطالعات اجتماعی روانشناسی زنان. ۴: ۳۹-۷۷.
- روستا، مریم؛ احمدی، پردیس. ۱۳۹۸. بررسی تأثیر عوامل محیطی بر احساس امنیت زنان (نمونه موردی محله سهل‌آباد شیراز). پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران. ۱: ۸۵-۹۶.
- لطفی، ص؛ بردی، آ؛ مراد نژاد، ر؛ واحدی، ح. ۱۳۹۴. ارزیابی مؤلفه‌های کالبدی فضاهای عمومی و تأثیر آن در احساس امنیت اجتماعی شهروندان بابلسر. پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران (پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی). ۱: ۱۵۲-۱۳۱.
- Ekkel, E. D., & De Vries, S. 2017. Nearby green space and human health: Evaluating accessibility metrics. *Landscape and Urban Planning*, 157: 214-220.
- Gozalo, Guillermo Rey., Morillas, Juan Miguel Barrigón., González, David Montes., & Moraga, Pedro Atanasio. 2018. Relationships among satisfaction, noise perception, and use of urban green spaces. *Science of the Total Environment*, 624: 438-450.
- Huang, C., Huang, P., Wang, X., & Zhou, Z. 2017. Assessment and optimization of green space for urban transformation in resources-based city—A case study of Lengshuijiang city, China. *Urban Forestry and Urban Greening*. 20: 1-12.
- Ma, B., Zhou, T., Lei, S., Wen, Y., & Htun, T. 2018. Effects of urban green spaces on residents' well-being. *Environ Dev Sustain*, <https://doi.org/10.1007/s10668-018-0161-8>.

Analysis of effective factors on women's sense of security in urban green spaces using SWOT model (Case study: Mohtasham Garden in Rasht)

Firoozeh Pourzarnegar^{1*}

^{1*} PhD student in Horticultural Science and Engineering, Islamic Azad University, Rasht, Iran

*Corresponding Author: firoozehpourzarnegar@gmail.com

Abstract

The purpose of this study is to analyze the factors affecting women's sense of security in urban green spaces using the SWOT model (case study: the magnificent garden of Rasht). The present research has been done in terms of applied purpose and analytical-descriptive method. The method of collecting information is library-documentary and field. In this regard, strengths, weaknesses, opportunities and threats are collected and developed using the SWOT model, then the type of optimal strategy is determined. The results showed that strategies to promote and develop night lighting, development and improvement of safe communication ways, more distribution of facilities and facilities, improvement and promotion of health space, are effective factors on women's sense of security in urban green spaces. It is suggested that the relevant officials and managers help the presence of more people, especially women in urban green spaces and parks, with more detailed planning and removal of existing barriers and creating more security.

Keywords: Analysis, Security, Women, Urban green spaces, SWOT model.